

Vidět věci v jejich návratu k sobě

Ladislav Benyovszky

Co maluje Jaroslav Alt? S čím můžeme mít díky této výstavě zkušenost? Vidíme zde vlnu, ostrůvek, mrak, obzor, díky naší pohnuté moderní historii téměř neznámou českou sopku Železná hůrka, ale i „co prosáklo“ zavřenými a pootevřenými dopisy, a nakonec snad i božství – „Jsem, kterýž jsem“.

Slyšíme-li české slovo „věc“ v jeho nejširším významu, ve významu, v němž jsou „věcmi“ i „věci první a poslední“, můžeme snad říci: Jaroslav Alt maluje *věci*. Nebo ne? Mraků, ostrůvků, dokonce i obzorů, je tu mnoho, často zpodobovaných různými technikami. Jsou vzájemně různé, nebo jde o několik málo věcí malovaných mnohokrát? Co by pak ale na nich maloval? Myslím, že Jaroslav Alt maluje *věci v jejich návratu k sobě*.

Co to ale znamená? Jak se mohou věci „vracet k sobě“? A jak je můžeme při tom zastihnout, v této jejich povaze je schraňovat a posléze v této jejich povaze i sdělit? Jaký to malíř zaujímá zvláštní „postoj“?

Po vskutku dlouhé životní cestě dospěl k takovému „postoji“ a to dokonce coby k základnímu principu nejen tvorby, ale lidského života vůbec, J. W. Goethe. Označoval jej slovem „Frömmigkeit“. To je slovo patřící do kontextu německého protestantismu a v souvislosti s tím se oprávněně překládá jako „zbožnost“. Že ale tento překlad vystihuje jen málo z toho, co má na mysli Goethe, pocítíme již snad z této mé elementární úvahy.

Goethe učinil tento „postoj“ východiskem svého pozdního „Entsagungslehre“ – *učení o odříkání*, které stojí v tom nejostřejším možném protikladu k novověkem stále rasantněji propagovanému a dnes jednoznačně převládajícímu přesvědčení, že pravá lidskost se realizuje jen vše přetvářejícím, co nejúčinnějším technologickým sebezajišťováním člověka.

Sám holý základ oné „Frömmigkeit“ – zbožnosti – „vyjádřil“ Goethe jednou pozoruhodnou a v této zkratce těžko srozumitelnou maximou: *chtít a chtění nevykonávat, vykonávat svým nechtěním*.¹

Jeho povahou *maximy* je dáno, že toto zvláštní *chtějící nechtění* – mohu-li to tak prozatím říci – není žádný jednotlivý čin, stojící mezi jinými jednáními. Je spíše *živlem*, který, jakkoli je *přepjatostí* (hybris) lidského úsilí po sebezajištění, jež chce mít vše

---

¹ Srov: „Das ganze Leben besteht aus

Wollen und Nicht-Vollbringen,
Vollbringen und Nicht-Wollen.“

Goethe, J. W., Maximen und Reflexionen, Hrsg. G. Müller, Alfred Kröner Verlag, Stuttgart 1943, s. 23, maxima 126. (dále: Maximy a reflexe)

ve svých rukou, neustále ohrožován a zastírán, prostupuje a soujímá veškeré lidské „aktivity“ jako jejich původní a celkový smysl, v němž se ony vždy již dějí, a kterému zvláště tvůrce musí – často pracně – dostat, má-li totiž být jeho tvorba *opravdová*, protože *oprávněná*. Pokusme se k tomuto živlu opatrně o něco málo přiblížit:

Jako celek vypovídá Goethova maxima o *chtění* – *Wollen* – o usilování, napjatosti sil, touze a vzmacu. Nemíní ale usilování *o to či ono*, vždyť tím bychom ono chtění my sami, svévolně, *významově dovršili*, protože bychom mu sami ze sebe poskytli konkrétnost. *Goethe* nás přece nabádal: „Nicht-Vollbringen“ – nevykonávat! Máme se naopak vprostřed toho, s čím se setkáváme – takřikajíc zapomínaje na sebe sama – „jen“ *otevřít a za této otevřenosti a v ní se tomu, s čím se setkáváme bděle oddat a v této bdělé oddanosti setrávat* – „Nicht-Wollen“, *nic nechtít*. To proto charakterizuje jinde – v maximě 77 – toto *nechtějící chtění* jako „nejryzejší duševní klid“. ²

Není snad obtížné vidět, že *podstatným rysem* tohoto *Goetheho chtějícího nechtění* je už od *Mistra Eckharta* německé myšlení prostupující *Gelassenheit* – zdrženlivost či odevzdanost – jíž se coby *nejvznešenější chudobou* (Armut) dospívá za odvrácení se od smyslového světa ke spojení s Bohem, který je – jak tomuto odvratu odpovídá - viděn jako *nicota* (Nichts), *poušť* (Wüste), či *propast* (Abgrund). Jistě. Rys *zřikání se Goetheho nechtějícího chtění* vskutku má. Takřikajíc „s vyústěním“ této *zdrženlivosti* (*Gelassenheit*) je tomu ale u něj jinak. V maximě 77 o *zbožnosti* (Frömmigkeit), o tomto *chtějícím nechtění*, říká, že je *prostředkem* (Mittel) a nikoli *účelem* (Zweck), ³ s čímž ladí jak to, že o něm často hovořil jako o „*Naturfrömmigkeit*“ – *respektování s božstvím významově sladěné přírody* – , což by žádný z německých mystiků nikdy neřekl, tak i to, že jde o „nejryzejší duševní klid“, který sám sobě ne že by byl cílem, nýbrž klid, „*kterým se* (teprve; LB) *dospívá k nejvznešenější kultuře*“.⁴ Proto, že naši nejzazší bytností není vše přetvářející sebezajišťování, nýbrž právě toto *nechtějící chtění*, oddáme-li se mu, neocitneme se v žádné světazbavené prázdnotě, nýbrž osloví nás – jakoby *darem*, protože jsme se tak rázem ocitli ve shodě se svým založením – věci tohoto světa v těch významech, jaké (původně) měly, *když tu prostě jen byly s námi*. Ve významech, které mají nikoli *pro nás*, nebo *samy o sobě*, nýbrž *s námi*. Osloví nás jako *blízké*.

Osloví-li nás věci jako *blízké*, tím, *jak jsou tu s námi, navrátily se k sobě*.

---

² Srov: „Frommigkeit ist kein Zweck, sondern ein Mittel, um durch die reinste Gemütsruhe zur höchsten Kultur zu gelangen.“ Goethe, *Maximy a reflexe*, s. 15, maxima 77.

³ Navazující maxima 78 (Tamtéž) dokonce strmě dodává, že „Lze proto poznamenat, že ti, kteří zbožnost (Frömmigkeit) vytýčili jako účel a cíl, byli většinou pokrytci.“

⁴ Srov pozn. 2.

Všude po zeměkouli dnes ve velkém i malém běsní zvláštní pud po sebepotvrzení a sebezajištění. Vše přetváří a uvádí v nepřehledný zmatek. Znemožňuje vnímat věci v jejich *blízkosti*, v jejich *návratu k sobě*. Existují však ještě trhliny, kterými prozařují....

Duben 2020